

મુધરેલી રીત મુજબ નવાં ધોરણ માટે.

ખાખર્ગની નોટ.

જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ, મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ ત્રણ રીતે, મૂળાક્ષર, બે અક્ષરના શબ્દ, ત્રણ અક્ષરના શબ્દ, આરાખડી, આંક, સાગ ૧લાના અર્થ, સાગ ૨ જાના અર્થ, ઝીલ અને કવિતાની સમજાવતી, ડમ્બેલસની ફિલ, પેલાની જગાએ જતી રખત બોલવાની ફિલ, વેર જતે પંખે બોલવાની ફિલ, એકથી પાંચ મુદ્દા ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરખાણાનો કોઠો, બાદબાકીનો કોઠો, ફંડાની રમત વિગેરે.

જિનાર-મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ ના ૨૫ મા આક્રમ મુજબ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.
સને ૧૯૧૯.] આવૃત્તિ ૩ જી. [સંવત ૧૯૭૫.

છાપનાર-નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું-'શંકર' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ ચક્રવર્તી પુલપર-સુરત.

કિંમત બે આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીસાઈટ સંગ્રહ

૮૨૩૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૨૩૮. વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ હાલુવાળા નરે

વિષય મધ્ય : ૮૪૭ : ૨ : ૨૦૧

બાળવર્ગની નોટ.

મૂળાક્ષર શિક્ષણ.

સાધન—રસોટ, રકાખી, કડી, સળી, રંગીન પેન.

પ્રશ્ન—પ્રથમ ફિલ કરાવી વ્યવચિત બેસાડવા. પ્રથમ સીધી લીટીથી બનતા અક્ષર શિખવવા; પછી વક્ર લીટીથી.

આરંભ પ્રશ્ન.

પ્ર. તમને રસ કેટલે વાગે મળે છે ?

જ. આર વાગે સાહેબ.

પ્ર. રસ મેળવો પછી કયાં જશો ? જ. ઘેર.

મૂળાક્ષરનો કતો લખ ધર ઓળખાવવું.

પ્ર. ધરમાં પહેલો કયો અક્ષર બોલાયો ?

જ. મ.

આજે એ તમને શિખવવાનો છે.

જવાબ હંમેશાં દરેક
છોકરા પાસે પૂર્ણ
વાક્યમાં લેવા મહા-
વરે રાખવો.

મુખ્ય વિષય.

દરેક છોકરાની આગળ રસોટા મુકાવવી, અને રસોટની ડાબી બાજુએ નેટલી નોંધએ તેટલી કડી સળી મૂકવી એવી રકાખીઓ મુકાવવી પછી શિક્ષકે વર્ગ આગળ પોતાની પાસે રાખેલી કડી, સળી બોલતો જોડતો બતાવી બાળકો તેમ કરે છે કે નહિ તે જોવું.

અક્ષર તૈયાર કરાવ્યા પછી રંગીન પેન રકાખીમાંથી લેવાડાવી સળીની પાસે ફેરવાવવી. પછી કડી સળીઓ જોડતી હતી તે

૨)

બાળવર્ગની નોટ યે આના.

મુજબ જુદા આકારો પગલી ધ છોકરા પાસે લખાવવો. (લિપિકા ધ કઢાવવામાં પાટીઆનો ઉપયોગ કરવો.)

પુનરાવર્તન.

વર્ગમાંથી ૨-૪ છોકરા પાસે રંગીત ચાક વડે ધ પાટીઆપર લખાવવો. બાદ સરખી ધ રંગીત સળીથી ધર બનાવવું અને તે મુજબ વર્ગના તમામ છોકરાઓ પાસે બનાવરાવવું.

ચોપાઈ.

એક સળી આડી મુકાય; જે ઉભી તે બીંત ગણાય.

જે બાજુ જે બનાવ ઢાળ; તે ધરમાં તો રહેશે બાળ.

પાઠ અમારો થયો તૈયાર, સર્વે જમણું ઢારો ઢાર.

ટીપ:—નમુના માટે આ પાઠ શિખવી બતાવ્યો છે. એ મુજબ બીજા પાઠો શિખવવા.

મૂળાક્ષર શિખવવાનો ક્રમ.

ન, મ, ત, લ, ગ, જ, ઝ, ર, સ, શ, ચ, વ, ળ, પ,
ફ, ઢ, ઇ, ઈ, ઘ, ઘ, ઉ, ઊ, ટ, ઠ, ય, થ, ડ, ઢ, ઢ, ક,
ક, બ, લ, ખ, અ.

બીજી રીતે.

મ, ન, ત, લ, લ, ઢ, ઘ, ઘ, ઇ, ઈ, ઈ, વ, બ, ગ, જ,
ઝ, ચ, અ, આ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં, આં, ઉ, ઊ,
પ, ફ, ખ, ટ, ઠ, ય, થ, ર, શ, સ, ડ, ઢ, ક, ક,
ઢ, જ, ળ.

ત્રીજી રીતે.

મિત્રા. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કોના બનાવેલા
અંકસૂચક મૂળાક્ષર કિત્તા પ્રમાણે.
મૂળાક્ષર.

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ,
ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, મ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ,
ષ, સ, હ, ળ, ક્ષ, જ્ઞ.

અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં અઃ
એ અક્ષરના શબ્દો.

ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ
ત	થ	દ	ધ	ન
પ	ફ	મ	ભ	મ
ય	ર	લ	વ	શ
ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ
જ્ઞ	અ	આ	ઇ	ઈ
ઉ	ઊ	એ	ઐ	ઓ
ઔ	અં	અઃ		
ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ
ત	થ	દ	ધ	ન
પ	ફ	મ	ભ	મ
ય	ર	લ	વ	શ
ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ
જ્ઞ	અ	આ	ઇ	ઈ
ઉ	ઊ	એ	ઐ	ઓ
ઔ	અં	અઃ		

લખ	વઠ	વણુ	સઠ	હઠ
વર	વઠ	વન	સળ	હળ
વડ	વટ	શણુ	હગ	હસ

ત્રણ અક્ષરના શબ્દો.

અક્ષર	કબજ	ચલમ	તલપ	મગજ
અડદ	કમળ	જખમ	તસર	મગર
અદલ	કરડ	જગત	દરદ	મરણુ
અધર	કરણુ	જડજ	નકલ	મરદ
અમલ	કલમ	જણુસ	નમર	મલમ
અમર	કસબ	જનક	નજર	રમર
અરજ	ખખર	જનમ	નરક	રમણુ
અસર	ખરચ	જમણુ	નરમ	બગર
અસલ	ગગન	જલદ	નરસ	વચન
કલમ	ગજબ	જસત	નવલ	વતન
ઉપજ	ગટર	ઝટક	પરખ	વરખ
ઉપર	ગમત	ઝડપ	પવન	વરસ
કઠણુ	ગરજ	ઝપટ	ફણુસ	વલણુ
કડક	ગરમ	ઝરણુ	ફરક	શરમ
કડબ	ગવન	તનબ	બગલ	સડક
કણુક	ધરડ	તદન	બદન	સમજ
કનલ	ચડસ	તપત	બરડ	સરસ
કદમ	ચપટ	તબક	બરફ	સહજ
કદર	ચપળ	તરડ	બળદ	ફરણુ
કનક	ચમન	તરફ	ભગત	હરફ
કપટ	ચરસ	તરત	ભજન	હરખ
કફન	ચલણુ	તરસ	ભરમ	

આંક.

૧ ૧૧ ૨૧ ૩૧ ૪૧ ૫૧ ૬૧ ૭૧ ૮૧ ૯૧

૨ ૧૨ ૨૨ ૩૨ ૪૨ ૫૨ ૬૨ ૭૨ ૮૨ ૯૨

૩ ૧૩ ૨૩ ૩૩ ૪૩ ૫૩ ૬૩ ૭૩ ૮૩ ૯૩

૪ ૧૪ ૨૪ ૩૪ ૪૪ ૫૪ ૬૪ ૭૪ ૮૪ ૯૪

૫ ૧૫ ૨૫ ૩૫ ૪૫ ૫૫ ૬૫ ૭૫ ૮૫ ૯૫

૬ ૧૬ ૨૬ ૩૬ ૪૬ ૫૬ ૬૬ ૭૬ ૮૬ ૯૬

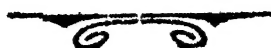
૭ ૧૭ ૨૭ ૩૭ ૪૭ ૫૭ ૬૭ ૭૭ ૮૭ ૯૭

૮ ૧૮ ૨૮ ૩૮ ૪૮ ૫૮ ૬૮ ૭૮ ૮૮ ૯૮

૯ ૧૯ ૨૯ ૩૯ ૪૯ ૫૯ ૬૯ ૭૯ ૮૯ ૯૯

૧૦ ૨૦ ૩૦ ૪૦ ૫૦ ૬૦ ૭૦ ૮૦ ૯૦ ૧૦૦

નાનો આંક એકમનો તેથી મોટો દશકનો અને તેથી મોટો શતકનો.

ખારાખડી.

ક+અ = ક ખ ગ ધ ય છ જ ઝ ટ ઠ ડ ઢ જ્ય ત થ દ ધ
 ક+આ = કા ખા ગા ધા યા છા જા ઝા ટા ઠા ડા ઢા જ્યા તા થા દા ધા
 ક+ઇ = કિ ખિ ગિ ધિ યિ છિ જિ ઝિ ટિ ઠિ ડિ ઢિ જ્યિ તિ થિ દિ ધિ
 ક+ઈ = કી ખી ગી ધી યી છી જી ઝી ટી ઠી ડી ઢી જ્યી તી થી દી ધી
 ક+ઉ = કુ ખુ ગુ ધુ યુ છુ જુ ઝુ ટુ ઠુ ડુ ઢુ જ્યુ તુ થુ દુ ધુ
 ક+ઊ = કૂ ખૂ ગૂ ધૂ યૂ છૂ જૂ ઝૂ ટૂ ઠૂ ડૂ ઢૂ જ્યૂ તૂ થૂ દૂ ધૂ
 ક+એ = કે ખે ગે ધે યે છે જે ઝે ટે ઠે ડે ઢે જ્યે તે થે દે ધે
 ક+ઐ = કૈ ખૈ ગૈ ધૈ યૈ છે જૈ ઝૈ ટૈ ઠૈ ડૈ ઢૈ જ્યૈ તૈ થૈ દૈ ધૈ
 ક+ઓ = કો ખો ગો ધો યો છો જો ઝો ટો ઠો ડો ઢો જ્યો તો થો દો ધો
 ક+ઔ = કૌ ખૌ ગૌ ધૌ યૌ છૌ જૌ ઝૌ ટૌ ઠૌ ડૌ ઢૌ જ્યૌ તૌ થૌ દૌ ધૌ
 ક+અં = કં ખં ગં ધં યં છં જં ઝં ટં ઠં ડં ઢં જ્યં તં થં દં ધં
 ક+ઃ = કઃ ખઃ ગઃ ધઃ યઃ છઃ જઃ ઝઃ ટઃ ઠઃ ડઃ ઢઃ જ્યઃ તઃ થઃ દઃ ધઃ

ભાગ ૧ના અર્થ.

વર્ગ ૧.

તરવાર=શમશેર
 લખોટો=મંત્રો
 મલ્લ=જોર, વર માણસ.
 મલમ=ચીકણું ચોપડ-
 વાનું ઝોસડ

સુરજ=વિ

વર્ગ ૨.

ફેણુ=નાગની પહોળી
 ડોક

ગણુ=ગણતરી ૧૨

મગ=એક જાતનું પ્રાણી

મગન=છોકરાનું નામ
છે.

ગમત=મજા

ગમન=છોકરાનું નામ છે.

જમ=ખા

જમાણુ=જમવાનું

ગજ=ચોવીસ તસુનું

માપ

નમ=નીચો વળ.

વર્ગ ૩.

મ=ચાર પૈડાની ધુમ-

ટવાળી ગાડી.

સગડી=દેવતા સળમા-
વવાનું સાધન

તર=પાણીમાં શરીર

અધર રાખ

સરસ=સારી

રમત=ખેલ

તરત=જલદી

રતન=છોકરીનું નામ છે.

શકોર=માટીનો વાડકો

ચકલી=ચક્લી

શણુ=એક જાતનો ફાંડ

ચમર=વાળની પીંછી

ન	પ	ફ	બ	ભ	મ	ય	ર	લ	વ	શ	ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	ચ
ના	પા	ફા	બા	ભા	મા	યા	રા	લા	વા	શા	ષા	સા	હા	ળા	ક્ષા	ચા
નિ	પિ	ફિ	બિ	ભિ	મિ	યિ	રિ	લિ	વિ	શિ	ષિ	સિ	હિ	ળિ	ક્ષિ	ચિ
ની	પી	ફી	બી	ભી	મી	યી	રી	લી	વી	શી	ષી	સી	હી	ળી	ક્ષી	ચી
હ	પ્ર	કુ	બુ	ભુ	મુ	યુ	રુ	લુ	વુ	શુ	ષુ	સુ	હુ	ળુ	ક્ષુ	ચુ
નૂ	પૂ	ફૂ	બૂ	ભૂ	મૂ	યૂ	રૂ	લૂ	વૂ	શૂ	ષૂ	સૂ	હૂ	ળૂ	ક્ષૂ	ચૂ
ને	પે	ફે	બે	ભે	મે	યે	રે	લે	વે	શે	ષે	સે	હે	ળે	ક્ષે	ચે
ને	પૈ	ફૈ	બૈ	ભૈ	મૈ	યૈ	રૈ	લૈ	વૈ	શૈ	ષૈ	સૈ	હૈ	ળૈ	ક્ષૈ	ચૈ
ના	પો	ફો	બો	ભો	મો	યો	રો	લો	વો	શો	ષો	સો	હો	ળો	ક્ષો	ચો
ના	પૌ	ફૌ	બૌ	ભૌ	મૌ	યૌ	રૌ	લૌ	વૌ	શૌ	ષૌ	સૌ	હૌ	ળૌ	ક્ષૌ	ચૌ
નં	પં	ફં	બં	ભં	મં	યં	રં	લં	વં	શં	ષં	સં	હં	ળં	ક્ષં	ચં
નઃ	પઃ	ફઃ	બઃ	ભઃ	મઃ	યઃ	રઃ	લઃ	વઃ	શઃ	ષઃ	સઃ	હઃ	ળઃ	ક્ષઃ	ચઃ

ચમન=છોકરાનું નામ છે.

બીલીપત્ર=બીલી નામ.

ના ઝડનાં પાંદડાં

અંક=આંકડા

વર્ગ ૪.

વહાણ=મોટી હોડી

નળ=પાણીની મોટી

નળી

વળ=પાછો ફર

વણ=વીણ

જવ=ધઉંના જેવા

આકારનું પાંચ

વર=વિના

ગળ=ગળે કિતાર

પનંગ=કનકવો

ધનુષ=કામઠું

પગ=ટાંટીઆ

પરણ=લગન કર

પતન=ગ

ચોરસ=ચાર કાટખુણા.

નો આમર

વર્ગ ૫.

દડો=મોલ

ધયળ=એક જાતનું

ઝીણું કીડા જેવું પ્રાણી

દળ=પીસ

ધસ=ખાટલાના જે ઉભ

આડાં લાકડાં તે

આંગળાં=આંગળીઓ

વર્ગ ૬.

ધડો=મોટીનો દોરીઓ

ધળ=વાવટા; નિશાન

છગન=છોકરાનું નામ છે.

ધસ=ધસડ

ધન=સરખી લંબા

પહોળાધ અને જાડા-

ધના કકડા

ધર=મકાન

ધમણુ=મટ્ટી ફુંકવાનું
આમડાનું સાધન
મપ=ગળ્યો ચીકણો
પ્રવાહી પદાર્થ

વર્ગ ૯.

ઉતરડ=મોટા માટલા-
પર નાના અનુક્રમે
ગોઠવેલા હોય તે.

ભિન=ઘેરાના વાળ

ઉજમ=પ્રેક્ષીતું નામ છે

ઉમર=મુસલમાન છોકર-
રાનું નામ છે

વર્ગ ૮.

ટટ્ટુ-નાનો ઘેડો

ઢપુ=અડીકો; બે સવાકા

ઝટ=જલ્દી

ઢગ=ઢગલો

ગઢ=ફિલ્લો

સઢ=વહાણમાં કુવાને

બાધેનું પવન ભરવાનું

કપડું

થડ=ઝાડનો વચ્ચેનો ગોળ

ભાગ

કરોળીઓ=નળાં બાંધ-

નાર ઊવડું

વર્ગ ૯.

ડગલો=અંગરખો

ઠગીઓ=ખી

ઢળ=જમીન ખેડવાનું

ઓગર

મઠ=એક જાતનું કઠોળ

ઢસન=મુમલમાન છેકર-
રાનું નામ છે.

ફણસ=એક જાતનું ફળ

(એમાંથી ચાંપા નીક

ળે છે)

કલમ=લેખણ

પકડ=ઝાલ

મણુકા=ગોળ ફાણું

વર્ગ ૧૦

ભમરડો=ફેરવવાનું રમકકું

ભરડ=ભચડ

ખડીઓ=સહી ભરવાણ

દામ

અજગર=મોટો સાપ

ખલ=પથરની લાંબી

ખાંડણી

અડદ=એક જાતનું

કઠોળ

અદબ=બે હાથવાળી

છાતી સાથે રાખવા તે

પંજો=આંગળા સાથનું

કાંડું

ભાગ ૨ જના અર્થ.

પાઠ ૧.

બા=બેન

મા=બાપની વહુ

ના=નહિ

બા=દાદા

ચાર=લાલુ ધાસ

ચાકર=નોકર

પાઠ ૨.

મામા=મામા બાપ

બાઉ=લાડુ

બાપા=માનો વર

પાઠ ૪.

ડાલે=શરીરે

ધી=તાવેલું માખણ

તીણા=અણીવાળા

ધા. =માળ; નિમાળા

માળી=આગની સંભાળ

રાખનાર

પાઠ ૫.

બહુ=ધણ

પુરી=તળેલી નાની

રોટલી.

ગુલાબ=એક જાતનું

ફૂલ.

સુખાસી=સુખાસી નામ
સુખ=સુખ
સુખ=સુખ
સુખ=સુખ
સુખ=સુખ

પાઠ ૬.

કવ=કોસડ
પૈસા=નાણું
તાવ=તોખાર; તપત
ઘેરી=આયડી
વૈતરા=મજુર
લટકે=લગડે

પાઠ ૭

દડો=પોલ
પીળો=દળદર જેવો.
દોરો=દોરી
સૌ=અધા
રાતો=લાલ
વાદળી=આસમાનના
રંગ જેવો.
ગીત=રામથી ગાવું તે.

પાઠ ૮.

કટ=માટીનો લાંબ-
ચોરસ કાટ
બંગડી=કાચની ચુડી
કાંતો=છોકરીનું નામ
છે.

પતંગ=કનકવો
ચમચક=કનકવાના પુ
છડા આગળ જુદા
રંગનો કડકો ચોઢેલો
હોય છે તે.

પાઠ ૯

બલી=ગરીબ
વળગી=માઝી
વાછરડી=નાની ગાય
તાંબડી=દૂધ દોડવાનું
વાસથ
દહાડો=દિવસ

પાઠ ૧૦.

વહાણા=પ્યારા
અહીં=આ ઠેકાણે
દર=કદર, કીડી, મંકોડા
સાપ વગેરેના ધર;
બાકું
ફરી=ખીજવાર

પાઠ ૧૧.

ટાંગેલું=લટકાવેલું
ચાંચ=પક્ષીનું મોં
લીટા=કાપા
પાંજર=પીંજર
કાંકસો=ગળા પરનો કાપો
પાંખ=પક્ષીને બિડવાનું
સાધન
મજનો=સારો; સુંદર

ભાત=રાંધેલા ચોખા
સાર=મીઠું; મધુર

પાઠ ૧૨

પહેલાં=અગાઉ
ચોપડી=પોથી
ચાંપવાને=દાખવાને
મહેતાજી=ગુરુજી; મા-
સ્તર
મોડું=અસુર
કાડી=ચીરી
નિશાળ=બણવાનું ઠેકાણું
પાક=ધડો; લેશન
વાર=ઢીલ; વખત
પાઠ ૧૩.

ધરાક=સોદો લેનાર
દુકાન=માલ વેચવાનું
ઠેકાણું
રેવડી=ખાંડની ચાસ-
ણીમાં તલ નાખી
કરેલી ચકતી.
છેતરતો=ડગતો
દુકાનદાર=દુકાનવાળો.
અધા=મૌ
નવી=નવીન
માલ=સોદો
પૈસો=તથા પાછની
કિંમતનો ભાગ
પાઠ ૧૪.

ઝોણું=કમી	ધન	લનો પેલો,
હવાડો=ઠારને પાણી	મીડું=શૂન્ય	આગલા=અમાડીના
પીવા માટે બાંધેલી	પાઠ ૧૫.	પાછલા=પછાડીના
છોખાંધું કુંડી	અવળા=ઉલટા	મેજ=ટેબલ
વેદા=આંગળીના કાપા	ચપો=ચંપાના ફૂલનું	પાયા=પગ
ઠોર=પશુ	ઝાડ	પાંખડી=ફૂલની પાંદડી
ત્રાજવું=તોળવાનું સા-	ચંપેલી=ચંપેલોના ફૂ-	

ગીત અને કવિતાની સમજૂતી.

સમજૂતી—ચાલો, ઊઠો, આજ આપણે નવી રમત રમીએ. વાવડાએ લઇને સારો ખેલ કરીએ અને ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ, લાલ, પીંગો અને વાદળી એ ત્રણ મૂળ રંગ કહેવાય છે, બાંડીના બાજબી બધા મેળવણી કરવાથી થાય છે, આજે આપણે સાથે ગોળ કુડાળું ફરીએ છીએ, તેથી જુદા જુદા રંગ કેવા સારા દેખાય છે! ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ.

સમજૂતી—મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા મને ચંદ્રમા રમવાને આપો અને ધણા તારાઓ વીણીને મારા ગજવાનાં ધાલો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા ચંદ્રમા અડધો મુગટ ધરે છે ને આખો મુગટ પણ ધરે છે. પણ કોઈ દિવસ મુગટ વગર આવતો નથી. ચંદ્રમાનું તેજ મારી આંખોમાં આંજે. મા એને ઊડતો પકડો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે.

સમજૂતી—તારા ગણ્યા ગણાય નહિ, તેમજ વિણ્યા વિણાય નહિ. તેમજ છાંયડીમાં માય પણ નહિ, તોપણ તે મારી આરસીમાં નહાય છે. તારા આકાશમાં ઝંખક ઝંખક માય છે, તેથી જાણે તે મંદ મંદ હસે છે એમ લાગે છે. દેવની આંખો અંધારી રાતે પોતાની તેજવાળી ચળકતી પાંખો ઉઘાડે છે.

સમજૂતી—ઓ ! હજાર તારાં ભજન કરીએ, કારણ કે તારાં નામ મોટું છે; તારા ગુણનું હમેશા ગાયન કરીએ, કે જેથી અમારાં

હામ હામ. (૧) ખ્યાર લાવીને તું અમને હસાવ અને અમારું મન હમેશાં પાપ વગરનું રાખ; જો કદાચ અમે ભૂલ કરીએ તો હે ! પ્રભુ તું માફ કરજો. (૨)

સમજુતી—ગાય કાળી, ઘોળી કે રાતી હોય છે, તે પાણી પીએ છે ને ચરવા જાય છે; ગાયને ચાર પગ અને ચાર આંખળ હોય છે, વાહરડાં પર તેનું હેત ધણું હોય છે. (૧) ગાયના પગને છેડે ખરી છે, અને તેમાં વળી ફાટ છે તેથી એનો ઘાટ સારો દેખાય છે; પાછળ પુડાને છેડે વાળ છે, તેથી તે શરીરની સભાળ રાખે છે. (૨) ગાયને બે કાન, બે શીંગડાં ને મોટી આંખો છે. ગાય પુછડાથી માખી ઉરાડે છે; ગાયની રૂંવાંટી નરમ છે તેથી તેનું શરીર સુંવાળું લાગે છે, ગાય વાહરડાં સાથે ગેલ કરે છે. (૩) ગાય દૂધ આપે છે તે ઘોળું દેખાય છે, તેમાં માથુમ સાકર નાખીને હોંસથી પીએ છે; દૂધનું દહીં, માખણ ને ધી ચાય છે, તેથી ગાય ઘણી ઉપયોગી છે.

સમજુતી—હું હામ હામ, શહેરમાં અને વગડામાં ગેકુ છું, હું ખુશી થાઉં છું અને તને ખુશી કરું છું, મેં મારી આંખ ઉઘાડી. હવે હે ! બાઇ તું તારી પાખ ઉઘાડ. હું ઘણા ખોલ બાલું અને મધુર ટહુકા કરું, તું મારી એક લાખામણ માનજો તે એ કે તું લોકોને સાર અને પ્રિય લાગે એવું ખોલજો. અમે થોડું જીવવાના છીએ, માટે મરતાં સુધી અમે તો ગમ્મન કરવાના; પણ તું ઘણું જીવજો, સાર ખોલજો અને ખીજું પણ સાર અને ઉપયોગનું શીખજો.

ફિલ માટે આપેલી સૂચના મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોના બનાવેલા પહેલી ચોપડાંના અર્થમાં જુઓ.
ડમ્પેલસની ફિલ.

તેયાર કહેતાં તેયાર થવું. ચાલો કહેતાં સીધા ઉભા રહેવું.

રમત ૧—૧) જેઉ હાય સામે. ૨) ખભે. (આમ આઠ ગંધી)

રમત ૨—તેયાર—જગૃત થવું. ચાલો—ડમ્પેલસ હાયમાં લઈ

ઉભા રહેવું. (૧) બને હાથ ખભાની સીધાણમાં (મુઠ્ઠી આકાશ તરફ ચતી રાખવી) (૨) બને હાથ ખભા ઉપર અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૩—તૈયાર ઉપર મુજબ. ચાલો—ઉપર મુજબ. (૧) બને હાથ માથાની સીધાણમાં કાનની લગોલગ ઉંચા રાખવા. (૨) ખભે અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૪—(૨ જી થી ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ (૧) હાથ ખભાની સીધાણમાં સીધા પણ મુઠ્ઠી જમીન તરફ રાખવી. (૨) બગલમાં અડકાડવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૫—(૩ જી ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ. (૧) બને હાથ માથાની સીધાણમાં સીધા ઉંચા પણ મુઠ્ઠી બહારની બાજુએ. (૨) ખભાની સીધાણમાં હાથ સીધા ૩, ૫, ૭, એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

(રાગ લશ્કરી કૃત્ય.)

લઘુ ડમ્પેલ્સ ડમ્પે આમ, માથે રાખો બાળ તમામ;
ડામ્પો જમણો ઠોકતા જઓ, પહોળા હાથો કરતા જઓ.
નીચે પાછા તેને ધરો, ઉંચા સધળા સાથે કરો;
સામાસામી કરતા જઓ, કરી સલામ ને સીધા થાઓ.

પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ફિલ.

ચાલો ચાલોને બામ્બો અહીંથી સીધા સીધા સહુને કામ.

ધીમા ધીમા પગ ઉપાડી સૌને સાથે કરો સલામ—

હુનેથી સૌ હળામળીને ચાલો કરીએ રૂડાં કામ—

ચાલો

ચાલો

ઘેર જતી વખત બોલવાની ફિલ.

ફિલ આપણી પુરી થઈને, ચાલો જઈએ બહારે બહાર;

ધીમે ધીમે પગ ઉપાડી, ચાલો સર્વે હારો હાર.
સ્વસ્થ બનીને સર્વે ચાલો, આડું અવળું નવ જોશો;
સાચવળે સૌ દ્વંતર પોતે, નહિ તો તેમાંનું ખોશો.
તબર આપણી સામે રાખો, ચાલો સૌ એક એક પુઠે;
સંભાળી સંભાળી ચાલો, હાર આપણી નવ તૂટે.
ઉભા રહો સૌ સૌને ઠામે, આધા પાછા નવ થાશો;
સૌ સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરીને સ્થિર બેસો.

ઐકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ.

પ્ર. આ ટેબલપર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. કંઈ નથી. પ્ર. કઈ
નથી. એમ બતાવવાને ૦ આવું કાઢે તેને શૂન્ય કહે છે. જુઓ હું
ટેબલપર લખોટા મુકું છું મેં કેટલા લખોટા મુક્યા ? ઉ. એક. પ્ર. ટે-
બલપર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. એક. પ્ર. તમે કેટલી ટોપી પહેરી છે ?
ઉ. એક. પ્ર. પેટ કેટલા છે ? ઉ. એક. પ્ર. નાક કેટલાં છે ? ઉ. એક.
પ્ર. એક લખોટા ટેબલપર છે ને બીજો મુક્યો હવે કેટલા થયા ? ઉ.
બે. પ્ર. તમારે હાથ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. પગ કેટલા છે ? ઉ. બે.
પ્ર. કાન કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. બે લખોટામાંથી એક લઈ લઈ છું
હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. એક. પ્ર. બે લખોટામાં એક ઉમેરીએ તો કેટલા
થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. તમારા એક હાથની આંગળીના કેટલા ઠટકા છે ?
ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક સવાકાની કેટલી પાછ મળે ? ઉ. ત્રણ. ત્રણ લખો-
ટામાંથી એક લઈ લઈ તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. મારી પાસે ત્રણ બોર
છે તેમાંથી બે ખાઈ જઈ તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. મારી પાસે
એક પાછ છે ને બીજી બે પાછ મળે તો કેટલી થાય ? ઉ.
ત્રણ. પ્ર. ત્રણ લખોટામાં એક નાખીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ચાર.
પ્ર. બકરીને કેટલા પગ હોય છે ? ઉ. ચાર. પ્ર. બીજા કોને ચાર
પગ હોય છે ? ઉ. ગાય, બેંસ, વગેરે. પ્ર. ચાર લખોટામાંથી એક હું
મનનને આપું તો મારી પાસે કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક બ-
કરીનો એક પગ બાંગેલો છે તો આખા કેટલા ? ઉ. ત્રણ. મારી પાસે
ચાર બરફા છે તેમાંથી બે ફેંકી દઈ તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. ચાર
પાછમાંથી બે પાછના બોર બીધાં તો હવે કેટલી પાછ રહી ? ઉ. બે.

૧૪] કન્યા લાચનમાળા પુસ્તક ત્રીજાનાં અર્થ સાત આના.

મારી પાસે એક સવાકો ને એક પાછ છે તો બધું મળીને કેટલી પાછ થઈ ? ઉ. ચાર. ચાર પાછમાંથી ત્રણ પાછની પેન લીધી હવે કેટલી રહી ? ઉ. એક. પ્ર. તમારે એક પગે કેટલાં આંગળાં છે ? ઉ. પાંચ જુઓ ટેબલપર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. પાંચ. પાંચ લખોટામાંથી એક નીચે ગળડી ગયો હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાં કેટલા ઉમેરીએ તો પાંચ થાય ? ઉ. એક. પાંચ ખોરમાંથી બે ખોર સડેલાં નીકળ્યાં તો સારાં કેટલાં ? ઉ. ત્રણ. પાંચ લખોટામાંથી ત્રણ આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પાંચ લખોટામાંથી ચાર લખોટા આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એક ને એક ? ઉ. બે. પ્ર. બે ને એક ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ ને એક ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારને એક ? ઉ. પાંચ. પ્ર. પાંચમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણમાંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. બે. માંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એકમાંથી એક જાય તો શું રહે ? ઉ. કંઈ નહિ. પ્ર. કંઈ નહિ હોય ત્યારે શું કહેવાય. ઉ. શૂન્ય ૦ એ પ્રમાણે, બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ ઉમેરતાં તથા બાદ કરતાં શીખવું.

સરવાળાનો કોઠો.

૧+૧=૨	૧+૨=૩	૧+૩=૪	૧+૪=૫	૧+૫=૬
૨+૧=૩	૨+૨=૪	૨+૩=૫	૨+૪=૬	૨+૫=૭
૩+૧=૪	૩+૨=૫	૩+૩=૬	૩+૪=૭	૩+૫=૮
૪+૧=૫	૪+૨=૬	૪+૩=૭	૪+૪=૮	૪+૫=૯
૫+૧=૬	૫+૨=૭	૫+૩=૮	૫+૪=૯	૫+૫=૧૦
૬+૧=૭	૬+૨=૮	૬+૩=૯	૬+૪=૧૦	
૭+૧=૮	૭+૨=૯	૭+૩=૧૦		
૮+૧=૯	૮+૨=૧૦			
૯+૧=૧૦				

બાદબાકીનો કોડો.

૧-૧=૦	૨-૨=૦	૩-૩=૦	૪-૪=૦	૫-૫=૦
૨-૧=૧	૩-૨=૧	૪-૩=૧	૫-૪=૧	૬-૫=૧
૩-૧=૨	૪-૨=૨	૫-૩=૨	૬-૪=૨	૭-૫=૨
૪-૧=૩	૫-૨=૩	૬-૩=૩	૭-૪=૩	૮-૫=૩
૫-૧=૪	૬-૨=૪	૭-૩=૪	૮-૪=૪	૯-૫=૪
૬-૧=૫	૭-૨=૫	૮-૩=૫	૯-૪=૫	૧૦-૫=૫
૭-૧=૬	૮-૨=૬	૯-૩=૬	૧૦-૪=૬	
૮-૧=૭	૯-૨=૭	૧૦-૩=૭		
૯-૧=૮	૧૦-૨=૮			
૧૦-૧=૯				

દડાની રમત.

રમત ૧. દડા સામ સામે ફેંકવાની કૃતિ.

સૂચના--એ હાર વચ્ચે ચાર ફુટનું અંતર રાખાવવું.
ફેંકો ફેંકારે દડા સામી હારે; જશે જશે તે ગોળના આકારે. (૧)
આપો આપો વિવેકે થીર થઈને; લેજો લેજો બધાએ એમ રહીને (૨)
વાંકા વાંકા ન વળશે કો કાળે; સીધા સીધા રહીને ઉછાળે. (૩)
ઝીઝી ઝીઝીને જઈશું અહુ થાકી; રમત રમવાની છે રે અહુ બાકી. (૪)

ટીપ--આ કવિતાથી તિરકસ પણ ફેંકાશે. મહાવરો વધ્યા પછી જમણા, ડાબા, અવળા ફેરવતા જવું ને કૃતિ કરાવવી.

રમત ૨. દડાનો વાર જોડે સંબંધ તથા મૂળ અને મિશ્ર રંગનું ભાન.

સૂચના--છ બાળકોને એક હારમાં બીંત સામે મોં રખાવીને ઉભા રાખવા.

(સુંદર સામળીઆ એ રાગ)

(બધા બોલે) તમે દડા રમો વાર પ્રમાણે નિત્યે;
રંગો પર ધ્યાન ચોંટાડો એક ચિત્તે. (ટક)

(લાલ દડાવાળો બોલે) લાલ દડે રમજો સોમવારે,
(પીળા દડાવાળો બોલે) પીળા પકડજો મંગળવારે,
(વાદળી દડાવાળો બોલે) વાદળીનો વારો ખુધવારે,
(બધા બોલે) આ મૂળ રંગોને આધારે.

કહું છું તમને પ્રીતે.

(નારંગી દડાવાળો બોલે) ગુરુવારે નારંગી રમજો.
(લીલા દડાવાળો બોલે) શુક્રવારે લીલા લઘ કરજો.
(જાંબુડા દડાવાળો બોલે) શનિવારે જાંબુડા લેજો.
(બધા બોલે) મેળવણીના છે એ રંગો, શીખવા રૂઢી રીતે. (ટક)

રમત ૩. દસ છોકરાની વાતચીત.

સૂચના—પાંચ પાંચની બે હાર કરી સામસામા ઉભા રાખવા.

(જુઓ જુઓ પંખીની આ ટાળી. એ રાગ)

૧ જુઓ જુઓ આ દડો કેવો છે. રાતો રાતો એ જોવા જોવો છે.
૩ બેને બેને એને ચુંથેલો છે. ૪ રંગે રંગે એને રંગેલો છે.
૫ લીંબુ લીંબુ જોવો એ જોજો છે. ૬ ગમડે ગમડે જુઓ એ બોલો છે.
૭ માર મારે તોયે પાસે આવે છે. ૮ હલકો હલકો એ મન લોભાવે છે.
૯ પોચો પોચો એ પોચાવા જોવો છે. ૧૦. રમો રમો એ રમતમાં લેવો છે.)

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો

પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	ઢૂંઢાના અર્થ	૦-૮-૦
બીજીના અર્થ	૦-૪-૦	સાતમીના અર્થ	૦-૧૦-૦
ત્રીજીના અર્થ	૦-૫-૦	કન્યા પહેલીના	૦-૪-૦
ચોથાના અર્થ	૦-૭-૬	કન્યા રજીના	૦-૫-૦
પાંચમીના અર્થ	૦-૮-૦	કન્યા રજીના	૦-૭-૦

ચોથાની તાલુકાનો નકસો જે આના.

મુસ્ત શહેરનો નકસો છપાય છે.

પહેલા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. ૧ લો ૦-૩-૦

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. ૨ જો ૦-૫-૦

આજ ગરબાવળીની નોટ જે આના.

સી. એમ. શાહ, શાહપોર-મુસ્ત.

બીજા ધોરણ માટે અઘાપિ અધાર ન પડેલાં એવાં
વ્યાખ્યાઓ તથા ધ્યાનમાં રાખવા લેગ નિયમો સહિત,
અંકગણિતનાં મનોમત્સર લા. ૧. ચાર આના.

બીજા ધોરણના "સિદ્ધાંતો શિક્ષક" જે આના.

મુસ્ત શહેરનો "લુગાણ શિક્ષક" અહીં આના.

બીજા ધોરણનો "મુખ્યગણિત શિક્ષક" થોણા જે આના.

કર્તા-મુગનલાલ મોલીરામ શાહ, શાહપોર-મુસ્ત.

